

BLIK OP DE GEMEENTE ROZENDAAL

→ Rozendaal kent een unieke ontstaansgeschiedenis als **kasteeldorp**. Deze geschiedenis werkt vandaag de dag nog steeds door in het karakter van het dorp en de directe omgeving. **Kasteel Rosendaal** is grotendeels bepaald geweest voor de bewoners en ontwikkeling van de gemeente.

→ Het kasteel werd vermoedelijk gesticht rond het jaar 1300, door Richard I, graaf van Gelre. Het is gelegen in een **droogdal** op de overgang van het hogergelegen Veluweplateau en het IJsseldal. Gezien de lagere ligging en de vermoedelijke kruising van historische wegen op deze relatief minder reliëfrijke plek, werd hier ter verdediging een kasteel gebouwd en omgeven met water. De aanwezige sprengen hoger in het dal werden voor dit doel opgestuwd; daarmee konden ook de **watermolens** en -raden aangedreven worden. Later, in de 16e eeuw, werden op het landgoed zes **papiermolens** en een korenmolen gebouwd, die werden aangedreven met water uit de (stuw)vijvers [26]. Jarenlang was de papierindustrie een belangrijke economische sector voor de Veluwe, met op het hoogtepunt ruim 200 papiermolens [27].

→ Tot 1516 huisde het kasteel Gelderse graven en hertogen; toen het in val raakte en werd overgedaan aan Gerrit van Scherpenseel (dorst - oftevel aanklager) van de Veluwe, werd het hersteld en vernieuwd en kreeg het kasteel meer het karakter van een **buitenverblijf** waar in de eeuwen erna onder andere werd verbleven door Johan van Arnhem en de familie Torck. De verdedigende functie van het kasteel was daarmee verleden tijd geworden [25].

→ Met het kasteel als vertrekpunt heeft Rozendaal zich in de loop van de eeuwen ontwikkeld in drie **smeltwaterdalen** langs de hellingen van de Veluwe. Dit is nog steeds zichtbaar langs de Rozendaalse Beek, waarlangs de Rosendaalselaan zich heeft ontwikkeld, bij het Rhedens, openluchttheater de Pinkenberg en bij de wijken Kapellenberg en De Del. Ook het landschap kreeg vorm vanuit het kasteel: verschillende kasteelheren startten vanaf de tweede helft van de achttiende eeuw met bosaanplant op de woeste gronden ten noorden van het kasteel [25].

→ Bewoners waren **gelieerd aan het kasteel** doordat zij er woonden of werkten - bijvoorbeeld als bediende, smid, boer of kleermaker [25]. Ook de rentmeester, predikant en kosterschoolmeester werden benoemd en betaald door de HHeer van Rosendaal. De Heeren van Rosendaal - de Van Pallandt vanaf 1854 - waren behalve kasteelheer ook twee generaties lang burgemeester van het dorp. De Van Pallandts hebben met de verbouwing van het kasteel en parkaanleg in Engelse landschapsstijl grote invloed gehad op de **huidige vorm en uitstraling** van het kasteel en omgeving.

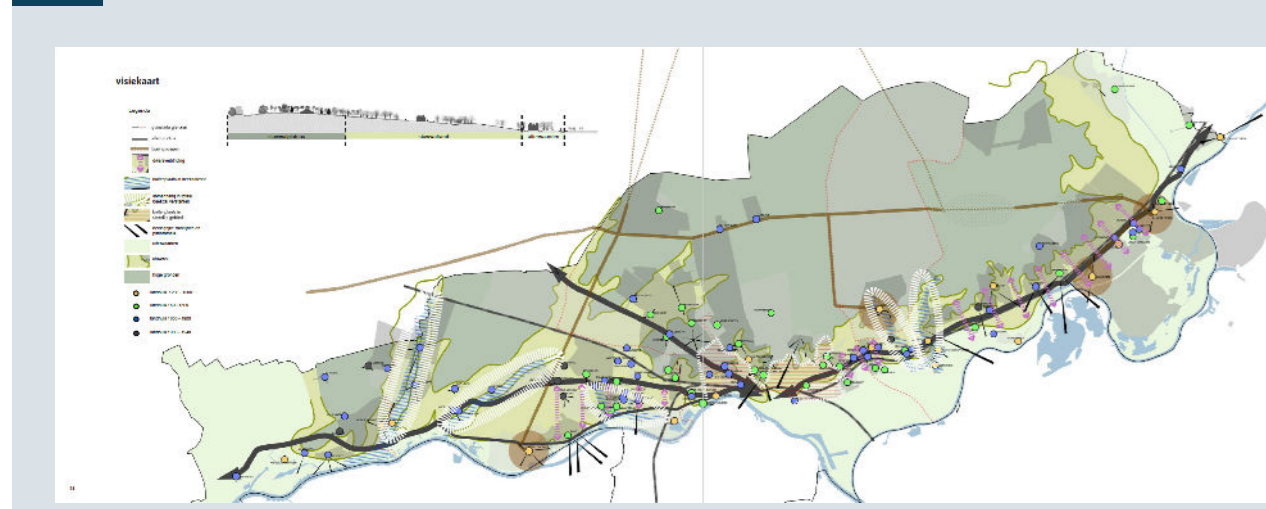
→ Het dorp Rozendaal is tot in de 20e eeuw niet groter geweest dan circa 400 inwoners; na de oorlog zijn enkele uitbreidingswijken toegevoegd (Leermolensenk, de Del en de Kleiberg) en telt de gemeente op dit moment circa **1800 inwoners**. Het is daarmee de **kleinste gemeente van het Nederlandse vasteland** [7].

→ Voor een korte periode - vanaf 1811, toen Nederland onderdeel was van het Franse Keizerrijk - hoorde Rozendaal bij de **Mairie Velp**. Toen Velp in 1818 onderdeel werd van de gemeente Rheden, werd Rozendaal weer een zelfstandige gemeente [7]. De **relaties met Velp zijn nog steeds sterk**: Rozendalers maken bijna volledig gebruik van de Velpse voorzieningen.

→ Rozendaal is onderdeel van een **kwalitatief hoogwaardige landgoederenzone** langs de zuidrand van de Veluwe. De zone is ontstaan **langs de flank van de stuwwal**, waarbij de meeste landgoederen gebouwd zijn vanaf de zeventiende eeuw en kenmerkt zich door een **grote afwisseling van buitenplaatsen en landgoederen**. De landgoederenzone onderscheidt zich van andere zones in Nederland door het aanwezige **reliëf** en de manier waarop gebruik is gemaakt van de natuurlijke hoogteverschillen. Ook de **(spreng)becken** spelen een centrale rol in de vormgeving van veel van de landgoederen, zo ook bij kasteel Rosendaal [11].

1. Landgoederenzone: gebied met landgoederen van hoge kwaliteit, vaak met historische waarde.
2. Stuwwal: natuurlijke verhoging van de Veluwe.
3. Landgoederenzone: gebied met landgoederen van hoge kwaliteit, vaak met historische waarde.
4. Stuwwal: natuurlijke verhoging van de Veluwe.
5. Landgoederenzone: gebied met landgoederen van hoge kwaliteit, vaak met historische waarde.
6. Stuwwal: natuurlijke verhoging van de Veluwe.
7. Landgoederenzone: gebied met landgoederen van hoge kwaliteit, vaak met historische waarde.
8. Stuwwal: natuurlijke verhoging van de Veluwe.
9. Landgoederenzone: gebied met landgoederen van hoge kwaliteit, vaak met historische waarde.
10. Stuwwal: natuurlijke verhoging van de Veluwe.
11. Landgoederenzone: gebied met landgoederen van hoge kwaliteit, vaak met historische waarde.
12. Stuwwal: natuurlijke verhoging van de Veluwe.
13. Landgoederenzone: gebied met landgoederen van hoge kwaliteit, vaak met historische waarde.
14. Stuwwal: natuurlijke verhoging van de Veluwe.
15. Landgoederenzone: gebied met landgoederen van hoge kwaliteit, vaak met historische waarde.
16. Stuwwal: natuurlijke verhoging van de Veluwe.
17. Landgoederenzone: gebied met landgoederen van hoge kwaliteit, vaak met historische waarde.
18. Stuwwal: natuurlijke verhoging van de Veluwe.
19. Landgoederenzone: gebied met landgoederen van hoge kwaliteit, vaak met historische waarde.
20. Stuwwal: natuurlijke verhoging van de Veluwe.

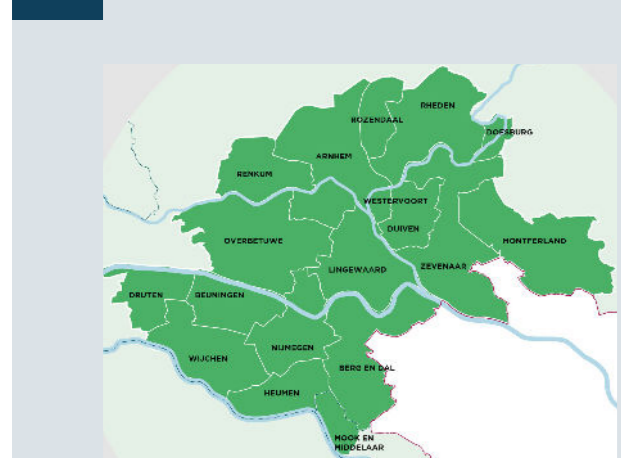
02 ROZENDAAL SCHAKEL BINNEN GELDERS ARCADIE

De Veluwezoom kent een rijke historie van landhuizen en kastelen, met een landgoederenzone die ook wel bekend staat als 'Gelders Arcadië'.

Bron: Gelders Genootschap (2011)

03 GROENE METROPOOLREGIO BELANGRIJKE SAMENWERKING EN KOERS

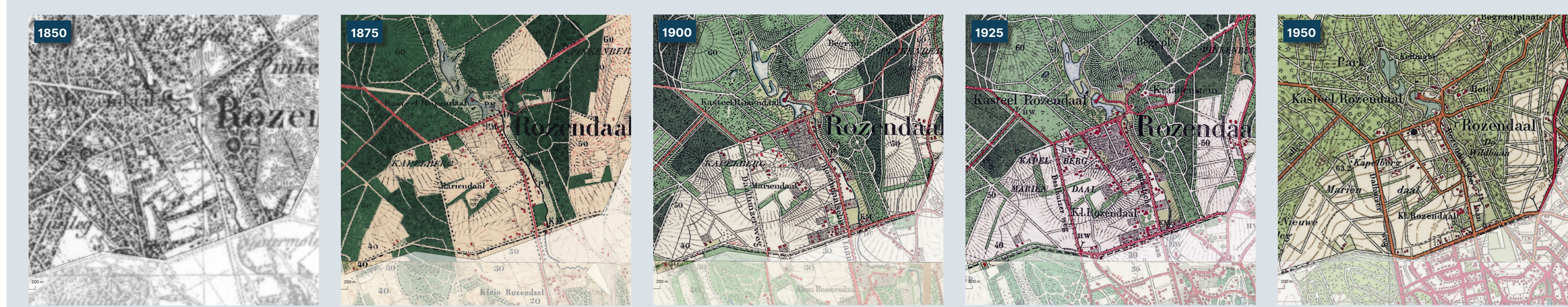
Rozendaal is onderdeel van de Groene Metropoolregio (GMR) en werkt in verschillende samenstellingen met de partners aan de prioritaire opgaven die op deze regio af komen: woningbouw, circulariteit, economie en mobiliteit, maar ook cultuur en toerisme is een aandachtsveld. (NB: per 1-1-2025 maakt de gemeente Montferland niet langer deel uit van de GMR).

Bron: Groene Metropoolregio (2024)

01 ROZENDAAL IN BEELD

04 HISTORISCHE ONTWIKKELING VAN ROZENDAAL

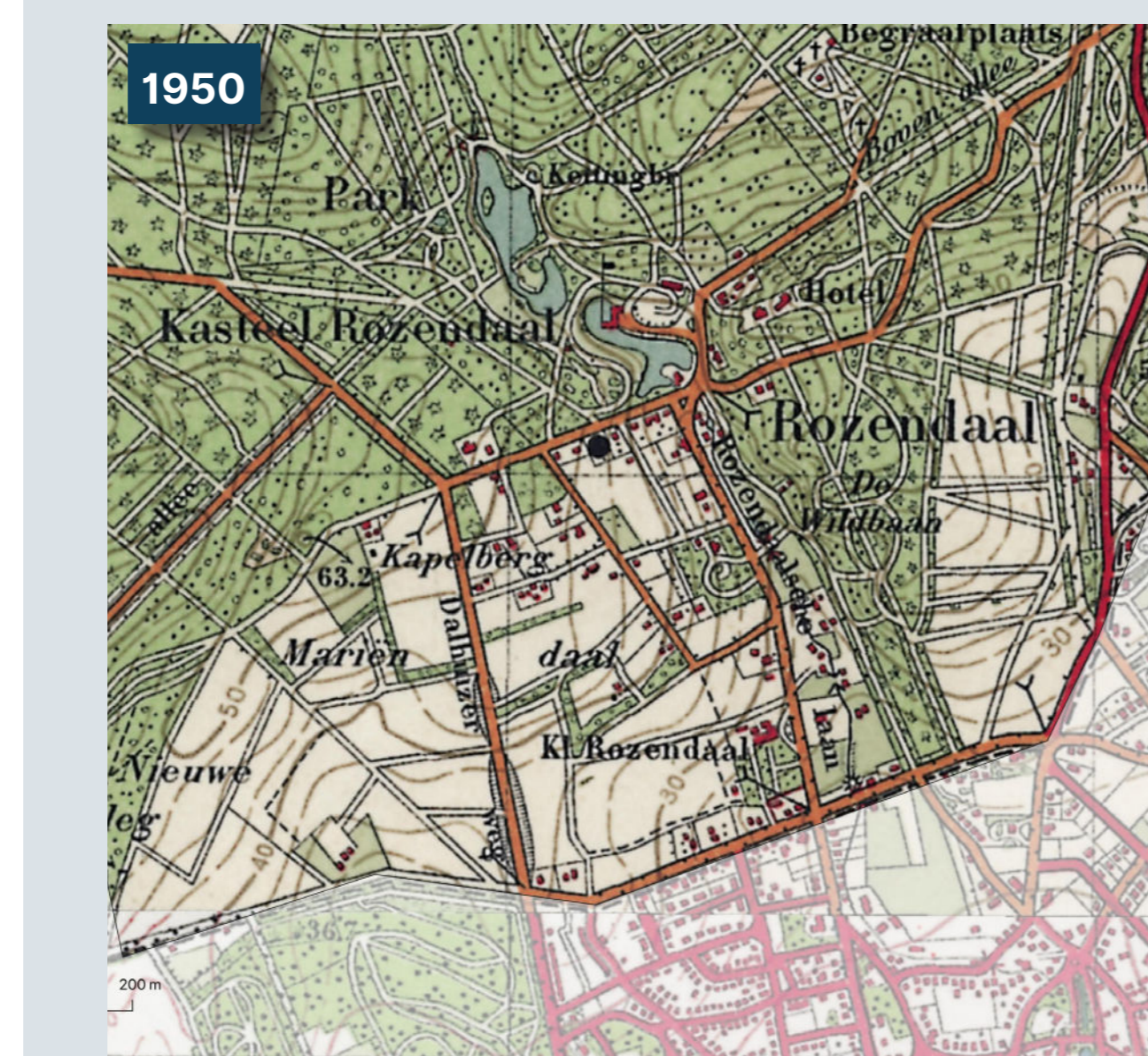
Bron: Topotijdreis (2024)

Bron: Topotijdreis (2024)

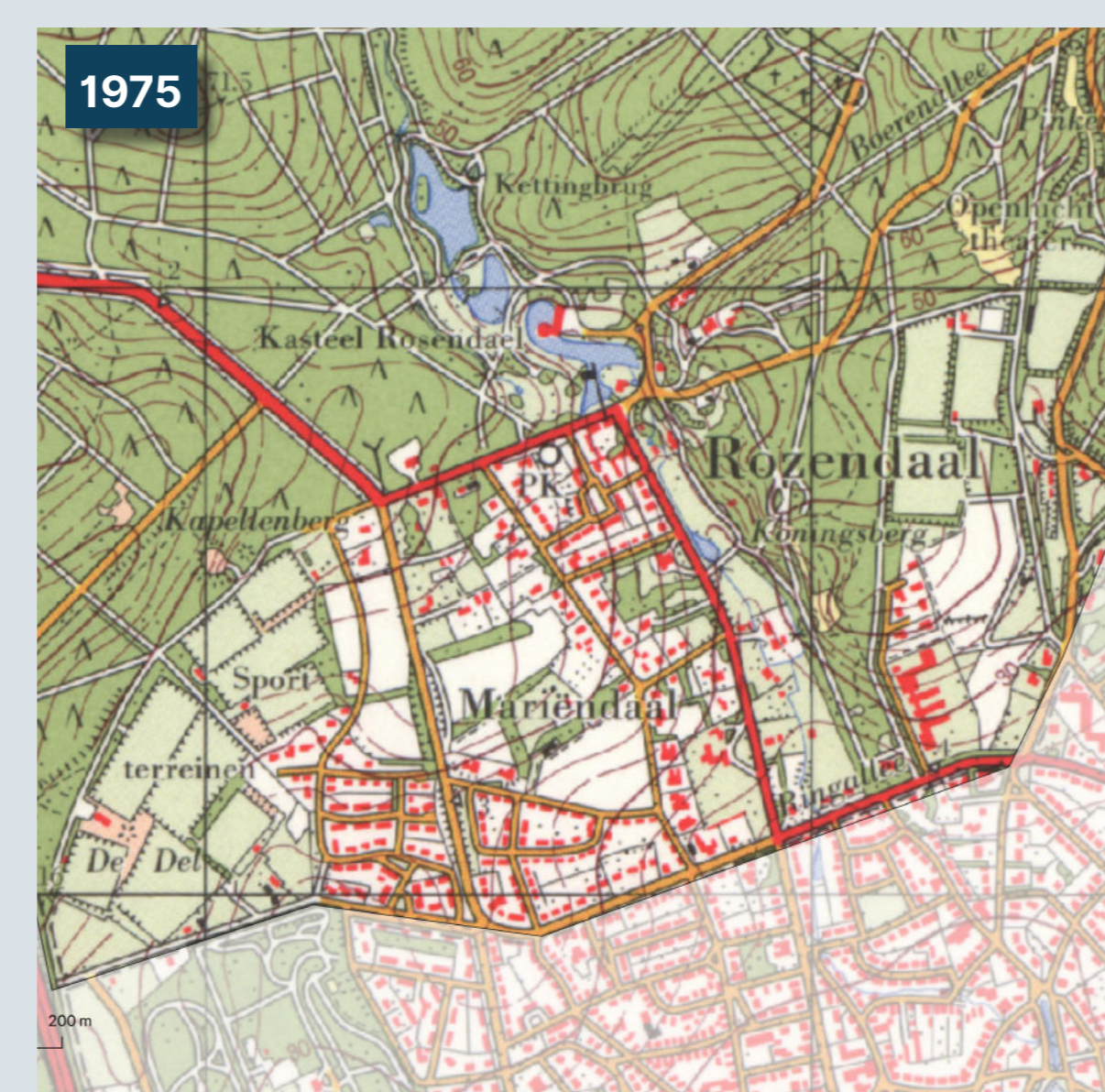
Bron: Topotijdreis (2024)

Bron: Topotijdreis (2024)

Bron: Topotijdreis (2024)

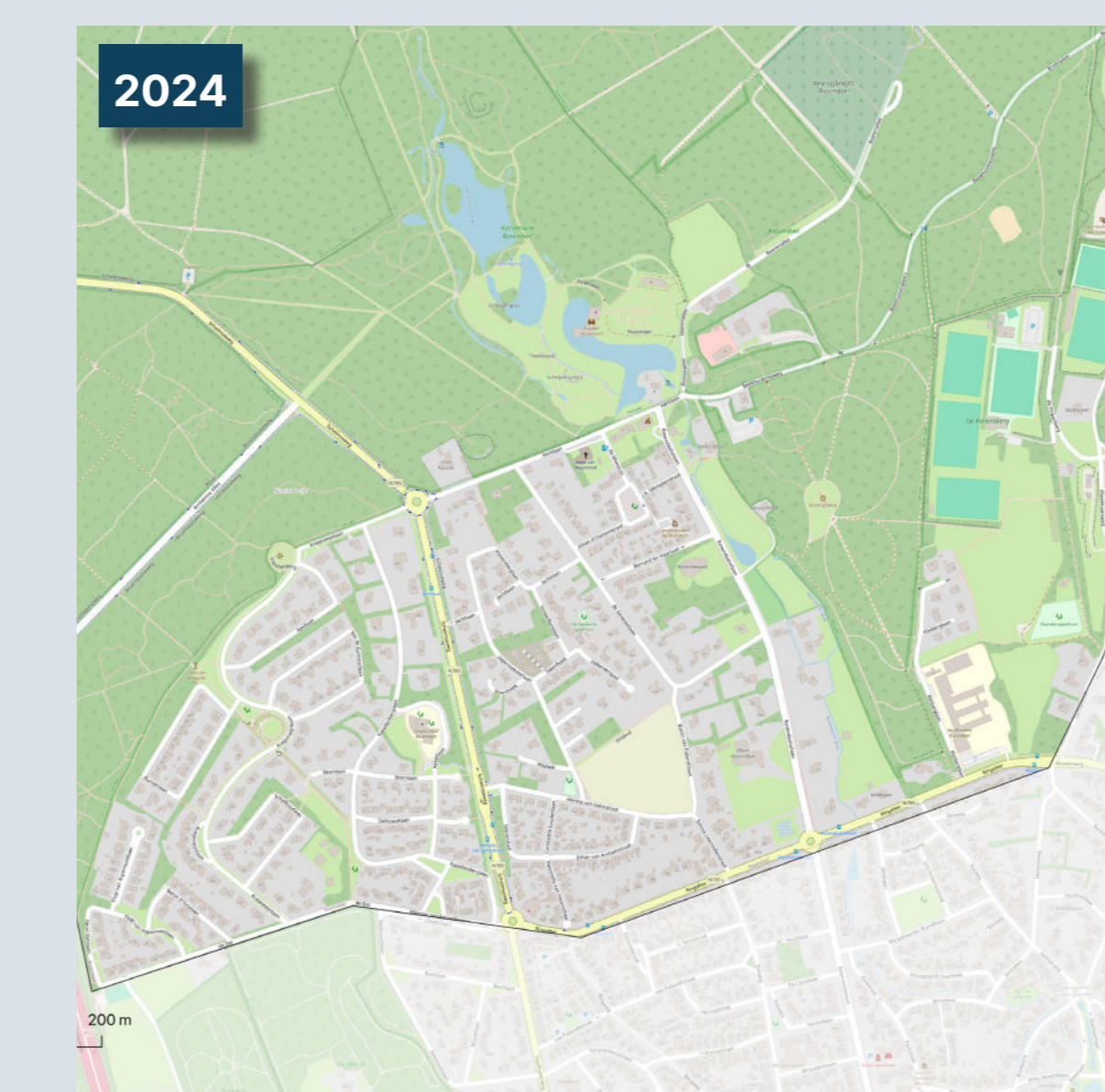
Bron: Topotijdreis (2024)

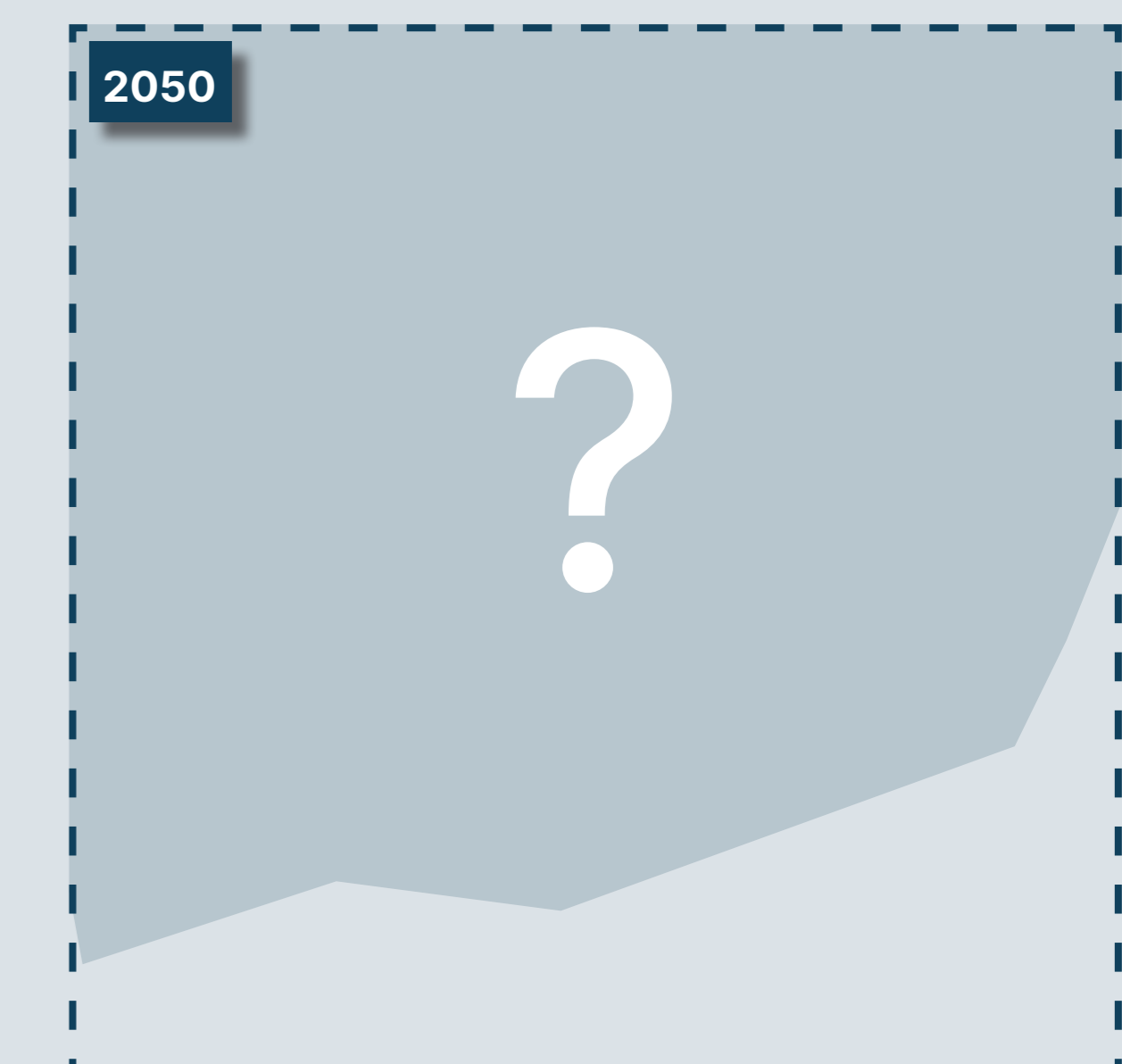
Bron: Topotijdreis (2024)

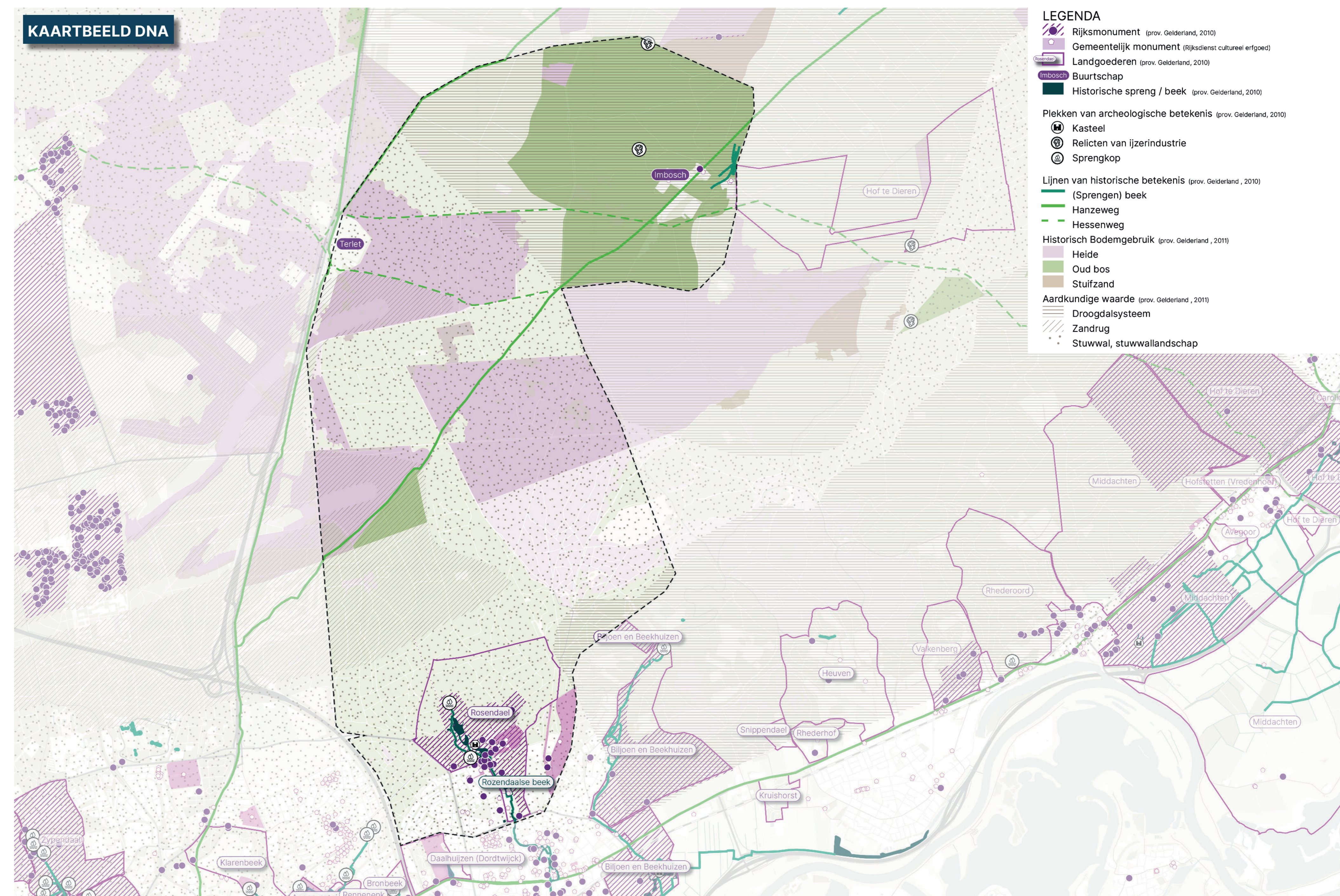
Bron: Topotijdreis (2024)

Bron: Topotijdreis (2024)

Bron: Topotijdreis (2024)

WAT ZIEN WE GEBEUREN?

Natuur

→ De kracht van Rozendaal ligt onmiskenbaar in de nabijheid van de Veluwe en het kenmerkende landschap bestaande uit heide, (oud) bos, met als onderlegger het stuwwallandschap. Het Rozendaalse buitengebied bestaat daarmee volledig uit natuur en kent geen agrarisch gebruik; dit maakt de opgave voor Rozendaal fundamenteel anders dan voor veel andere gemeenten met een omvangrijk buitengebied. Waar elders in Nederland de transitie van de landbouw een grote opgave vormt, ligt de uitdaging in Rozendaal vooral in het behouden en versterken van de natuur, waar met name de provincie en terreinbeherende organisaties voor aan de lat staan. Dit vraagt om goede samenwerking en voldoende aandacht voor verbindingen – groenblauwe dooradering – met omliggend groen.

→ Onder verschillende regimes is de Veluwe aangewezen als bijzondere en beschermenswaardige natuur (Natuurnetwerk Nederland, Natura 2000 en onderdeel van Nationaal Park Veluwezoom). Tegelijkertijd staat het natuur gebied sterk onder druk als gevolg van vermessing en verzuring door stikstofoverbelasting, verdroging, versnippering en verstoring door recreatief gebruik [14]. Juist de Veluwe is extra gevoelig voor klimaatverandering, omdat het op een hoge vlakte (stuwwal) ligt en de grondwaterstand daardoor lager is. De provincie Gelderland werkt via de Gelderse Maatregelen Stikstof (GMS) aan de verlaging van emissies en de versterking van natuur en doet dit met een gebiedsgerichte aanpak.

→ Ook binnen de kern voert het kwalitatieve groen de boventoon. De grote, rijk geplante tuinen dragen bij aan het voorname, parkachtige karakter van de lanen en geven een ruimtelijk gevoel [12]. Vanuit de Rozendaalse Groenvisie wordt ingezet op de versterking van de biodiversiteit, nadrukkelijk samen met bewoners en actieve werkgroepen, zoals de Werkgroep Duurzaam Rozendaal. Diverse initiatieven worden ontplooid – van een gedeelte moestuin tot het starten van een voedselbos. De gemeente heeft de komende decennia een opgave als het gaat om de impact van klimaatverandering op het volwassen bomenbestand: er wordt ingezet op het verbeteren van de groeiplaats en eventueel ook verjonging door klimaatrobuuste boomsoorten [12].

Water

→ De Rozendaalse beek is onderdeel van het totale bekensysteem rondom de Veluwe. De provincie Gelderland werkt via het herstelprogramma Bekken aan het verbeteren van de kwaliteit van het water in de beken, de hoeveelheid water en specifieke maatregelen voor de vissen, beekprik en rivierdonderpad [13]. Zo is er – hoewel er in de directe omgeving van Rozendaal geen landbouw plaatsvindt – merkbare invloed van meststoffen in het water, juist omdat Rozendaal stroomafwaarts gelegen is waar de sprengen en beken uitmonden.

→ De sprengbekken zijn – zoals eerder geschetst bij DNA en identiteit – ooit kunstmatig aangelegd om het water op te stuwen ten behoeve van de waterpartijen op en rondom het kasteel en om de watermolens en -raden aan te drijven. Dit maakt het bekensysteem in Rozendaal anders dan natuurlijke bekensystemen in Gelderland: een sprengbeek is bijvoorbeeld niet geschikt voor waterberging. De waterkwaliteit is over het algemeen goed en sprengbekken kennen een unieke biotoop [28].

→ In het grotere geheel van Gelderse beeksystemen vormen ze bovendien een belangrijke schakel in het zogenaamde groenblauwe raamwerk waaraan in het kader van zowel het programma Vitaal Landelijk Gebied Gelderland als de opgave 'ontspannen regio' van de Groene Metropoolregio wordt gewerkt. Als schakel in een groter netwerk hebben ze natuurwaarde in zichzelf, maar zorgen ze er ook voor dat natuurgebieden onderling beter verbonden raken: denk aan verbindingen vanuit de Veluwezoom met de Hoge Veluwe en andere, kleinere omliggende natuurgebieden in de regio.

→ Ten noordoosten van de kern van Rozendaal is een waterwingebied aangewezen, dat in eigendom is van de gemeente Rheden. Waterwingebieden brengen verschillende plichten met zich mee wanneer hier een ontwikkeling zou plaatsvinden. Het water wordt hier – wanneer er in de toekomst van de reservering gebruik gemaakt wordt – relatief ondiep gewonnen, wat het gebied kwetsbaarder maakt dan diepere winningen [20].

Klimaat

→ Klimaatverandering heeft vergaande gevolgen voor het watersysteem. Het weer wordt de komende decennia steeds extremer, waardoor er meer periodes van droogte optreden, afgewisseld met hevige piekbuien. Het watersysteem in en rondom Rozendaal is in 2019 getest door een buit projectoren waarbij er in een uur tijd 60 millimeter water valt, ervan uitgaande dat dit eens per 100 jaar gebeurt. Uit de stresstest blijkt dat bij een dergelijke piekbui het water de huidige stroombanen in de gemeente volgt en het watersysteem het daarmee aan kan; valt er meer water in een uur, dan kan het water een andere weg kiezen en meer risico's voor de fysieke omgeving opleveren [15].

→ De omvang van de verwachte klimaatverandering is dermate groot en onzeker dat technische oplossingen voor het waterbeheer alleen niet meer zullen volstaan.

→ Piekbuien zorgen de afgelopen jaren steeds meer tot overlast: we zagen dit afgelopen voorjaar nog in Limburg en delen van Groningen. Dit vraagt in de omgevingsvisie om vooruitkijken. In het gemeentelijk roerlingsplan wordt reeds rekening gehouden met meer bovengrondse maatregelen om de effecten van extremer weer op te kunnen vangen, naast de huidige ondergrondse maatregelen [22].

→ Rozendaal kent een overwegend gunstige ligging, kijkt naar de gevolgen van een eventuele overstrooming/dijkdoorbraak. Er komen relatief kleine gebieden onder water te staan en het effect naar de bredere omgeving is beperkt. Dit hangt samen met het oplopende maaiveld vanwege de helling van de Veluwe [15].

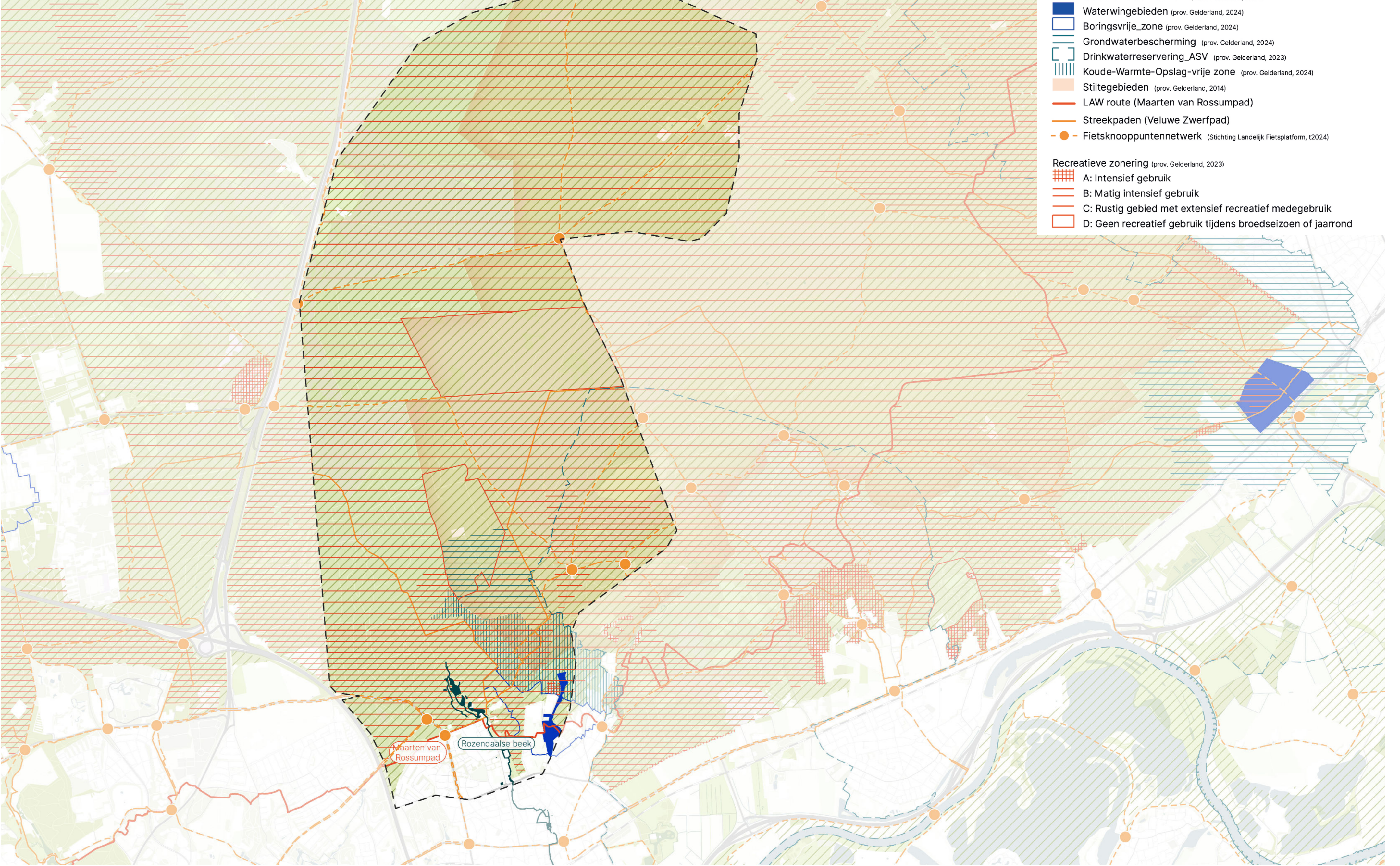
→ Het groene karakter van Rozendaal heeft een positieve impact op het dempen van effecten van klimaatverandering. Denk bijvoorbeeld aan het voldoende aanwezig zijn van groene en schaduwrijke plekken tijdens hete dagen.

Recreatie

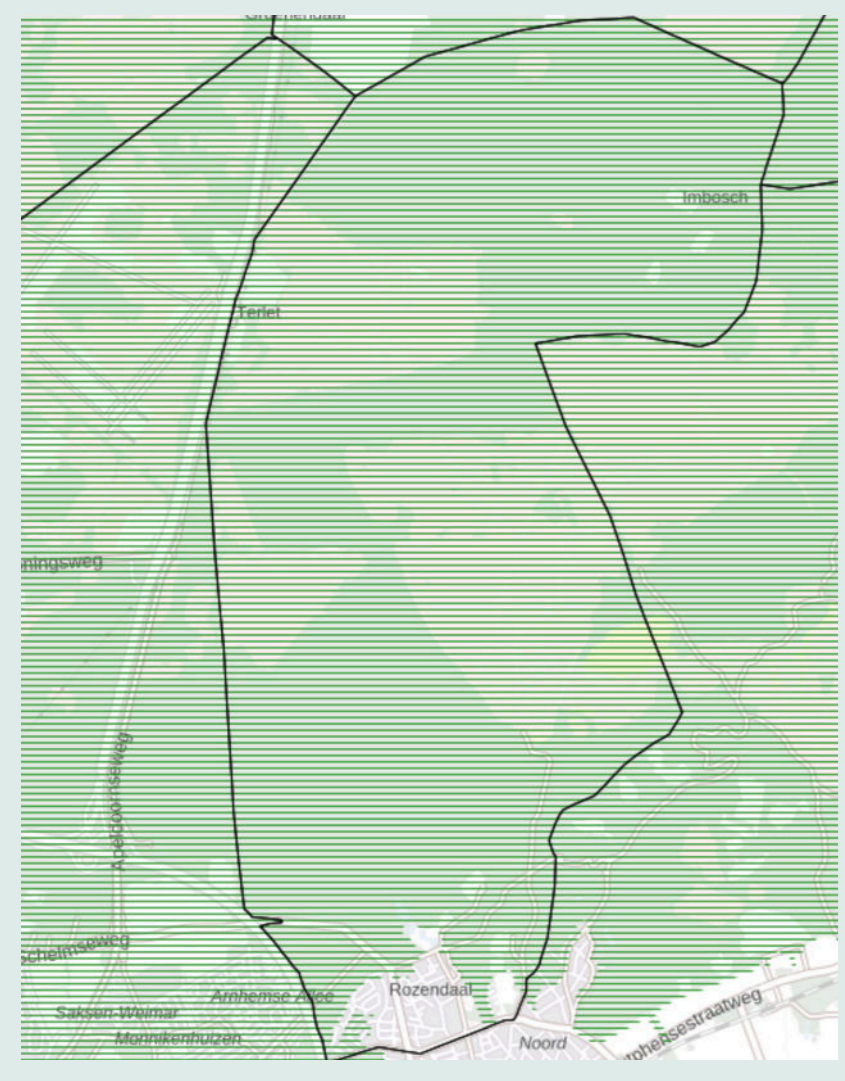
→ Jaarlijks weten vele bezoekers de Veluwezoom te vinden om te komen wandelen, fietsen, sporten of anderszins te recreëren. Daarmee vervult Rozendaal een belangrijke functie als 'groene huiskamer' voor zowel de eigen inwoners als de omliggende regio en bezoekers van daarbuiten. De gemeente is trots op haar groene kwaliteiten en de daarmee gepaard gaande aantrekkingskracht, maar zoekt tegelijkertijd naar een balans om het voor de natuur en inwoners leefbaar te houden. Recent zette de gemeente Rozendaal – samen met de gemeente Rheden en Natuurmonumenten – een concrete stap in het spreiden van de recreatiedruk met het Masterplan Veluwezoom. Vanaf die zomer van 2024 worden wegen naar de Posbank – de naam die in de volksmond wordt gebruikt voor het natuurgebied Herikhuizenveld op de Veluwe – gedeeltelijk afgesloten in weekenden, op feestdagen en in de maanden juli en augustus [16]. Gelijktijdig worden een aantal parkeergelegenheden gewijzigd of samengevoegd, zodat bezoekers worden gestimuleerd om met het openbaar vervoer of op de fiets te komen. Aandachtspunt hierbij is het goed monitoren van de effecten van het concentreren van de parkeervoorzieningen: clusteren kan ook leiden tot extra drukte op de resterende parkeerplekken. Dit kan mogelijk leiden tot risico's voor zowel de leefbaarheid als de veiligheid, bijvoorbeeld als het gaat om de bereikbaarheid voor hulpdiensten.

→ Niet alleen de gemeente Rozendaal kan aan knoppen draaien om de recreatiedruk meer te spreiden; ook andere regio's dragen hieraan bij. Gezien de groeiopgave die in de omliggende regio plaatsvindt, is er in de verstedelijkingsstrategie nadrukkelijk aandacht voor het mee laten groeien van 'groen met rood'. Binnenstedelijk komt er meer groen [19]. Het is van belang om als gemeente Rozendaal de samenwerking te blijven zoeken op dit thema en de gedeelde verantwoordelijkheid binnen de regio te benadrukken.

KAARTBEELD NATUUR, WATER, KLIMAAT EN RECREATIE

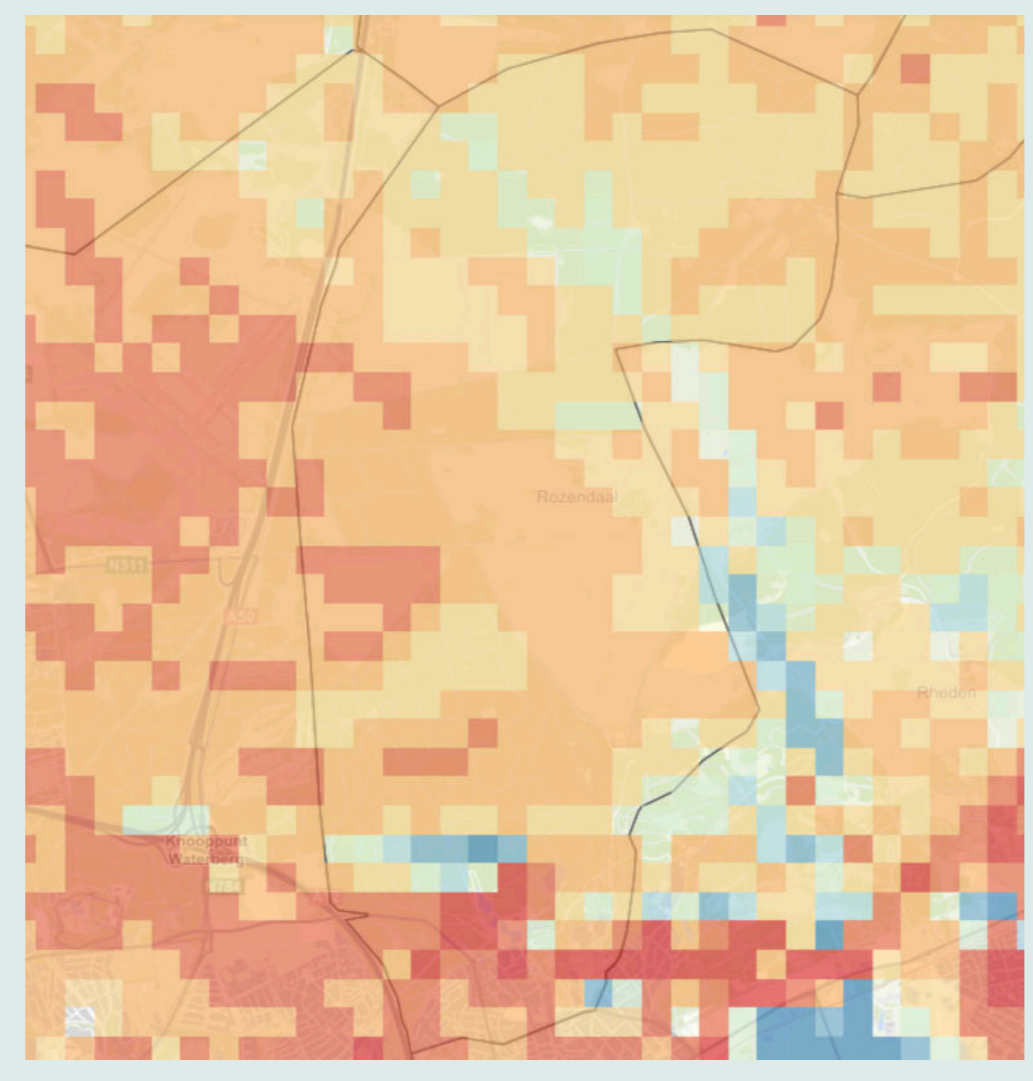
05 BUITENGEBIED KWETSBAAR VOOR NATUURBRANDEN

Het buitengebied van Rozendaal is kwetsbaar voor natuurbranden: het bos op de Veluwe bestaat deels uit brandgevaarlijke naaldbomen, die meer olie en hars bevatten. Ook is er weinig groot water in de buurt om eventuele branden te blussen en zorgt de hoge recreatiedruk ervoor dat er soms ongelukken ontstaan.

Bron: Atlas Leefomgeving (2023)

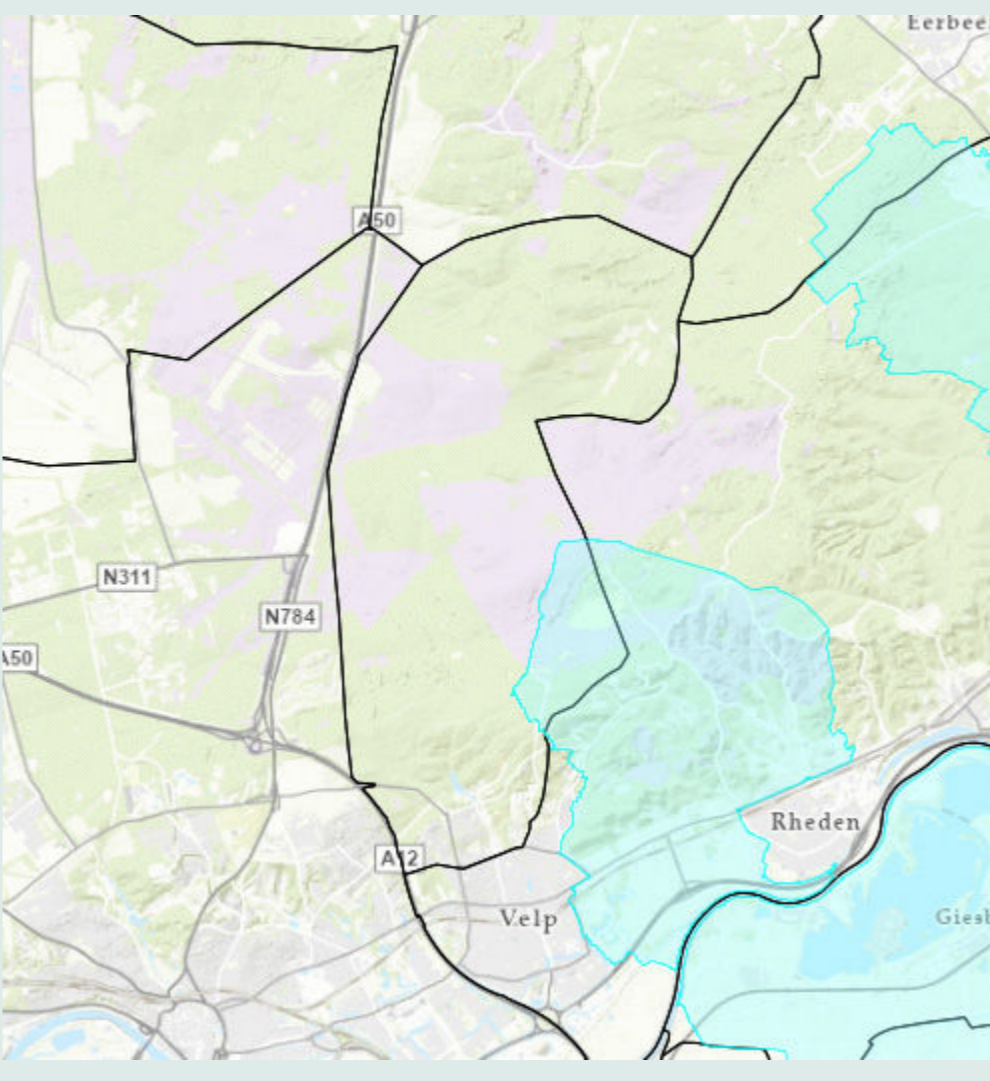
06 VERDROGING DOOR WEGZIJGING KWEL EN DIEPE INFILTRATIE

Rozendaal is gelegen aan de zuidrand van de Veluwe, waar kwel van hoge kwaliteit omhoog komt en daarmee bijdraagt aan de ecologische waarde. Tegelijkertijd zien we dat dit kwel lokaal wegzijgt (wegloopt) via de lager gelegen randen en beken en dat dit effect enigszins gaat toenemen richting 2050. Daarnaast zakt in de omgeving van Rozendaal, door de goede infiltratie van het stuwwallandschap, het water snel diep de bodem in. Hierbij zakt het water dermate ver dat het voor vegetatie moeilijk is te bereiken, wat de verdroging verder versterkt.

Bron: Klimaat-effectAtlas (2016)

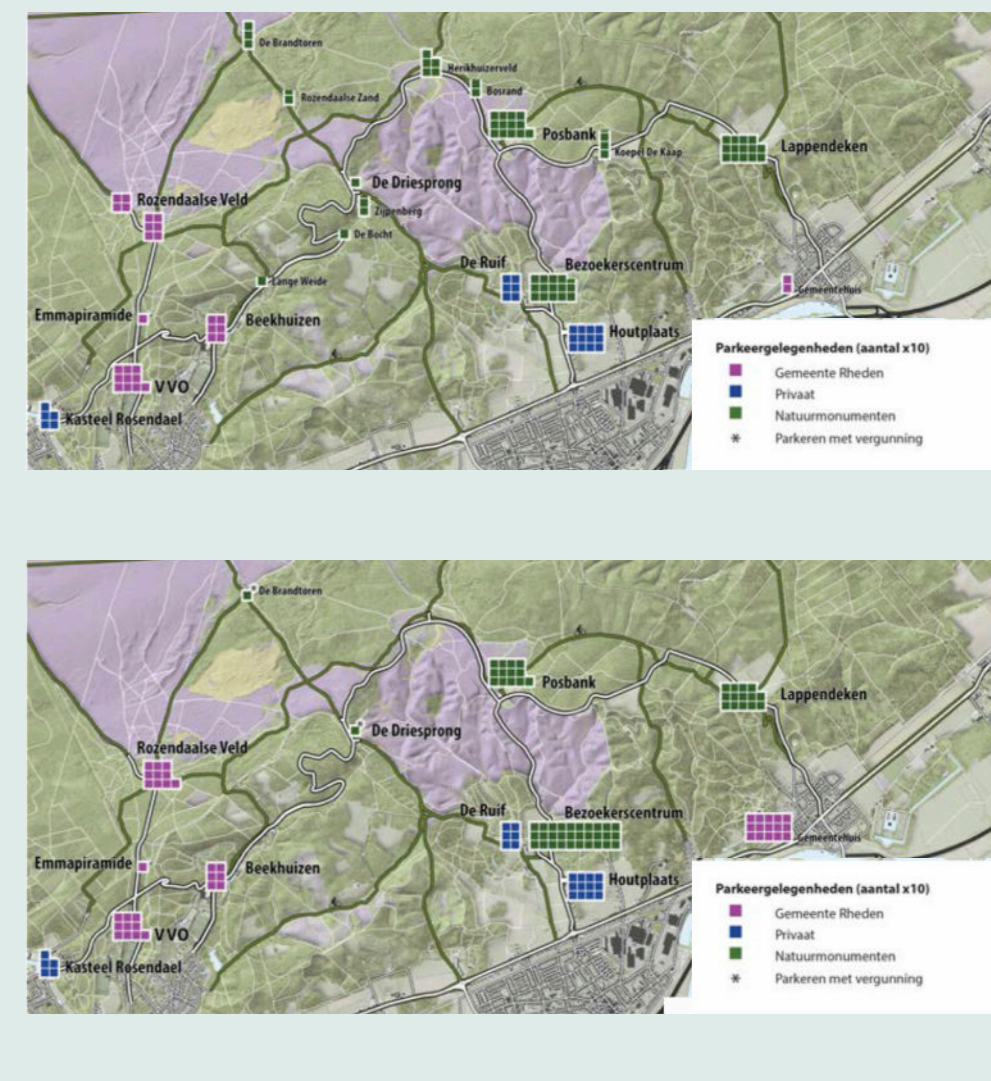
07 DRINKWATERRESERVERINGSGEBIED IN BUITENGEBIED ROZENDAAL

Recent zijn aanvullende drinkwaterreserveringsgebieden aangewezen in de provincie Gelderland, waaronder een kwetsbaar gebied dat deels op Rozendaals grondgebied ligt. Omdat het grondwater hier ondieper ligt dan in minder kwetsbare reserveringsgebieden, gelden hier bij ontwikkelingen (zoals duurzame energieopwek) aanvullende verplichtingen en regels.

Bron: Provincie Gelderland (2023)

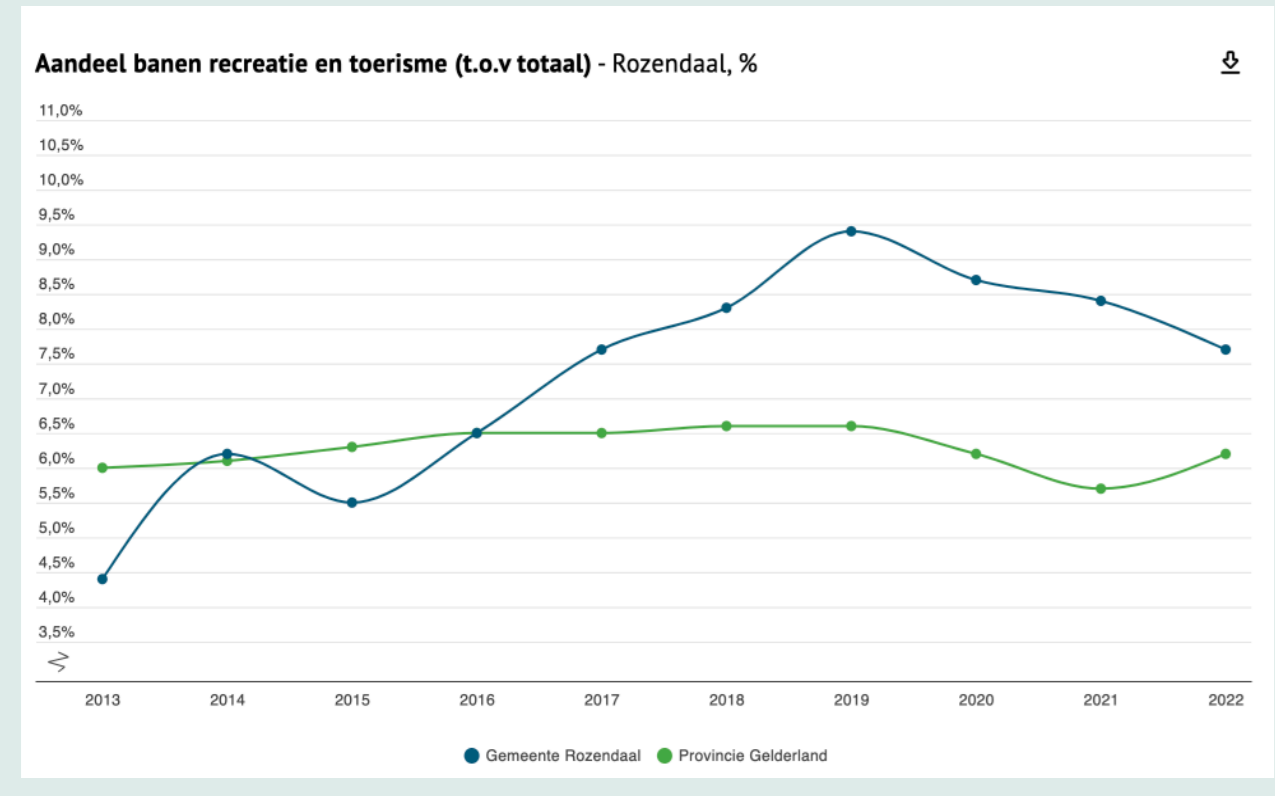
08 SPREIDING RECREATIEDRUK: PERIODIEKE WEGAFSLUITINGEN

In het kader van het Masterplan Veluwezoom zijn vanaf het voorjaar van 2024 periodiek wegen rondom de Veluwe afgesloten voor gemotoriseerd verkeer. De parkeerplaatsen bij het Rozendaalse Veld worden samengevoegd tot één grotere parkeerplaats om de verkeersstromen te concentreren.

Bron: Masterplan Veluwezoom (2024)

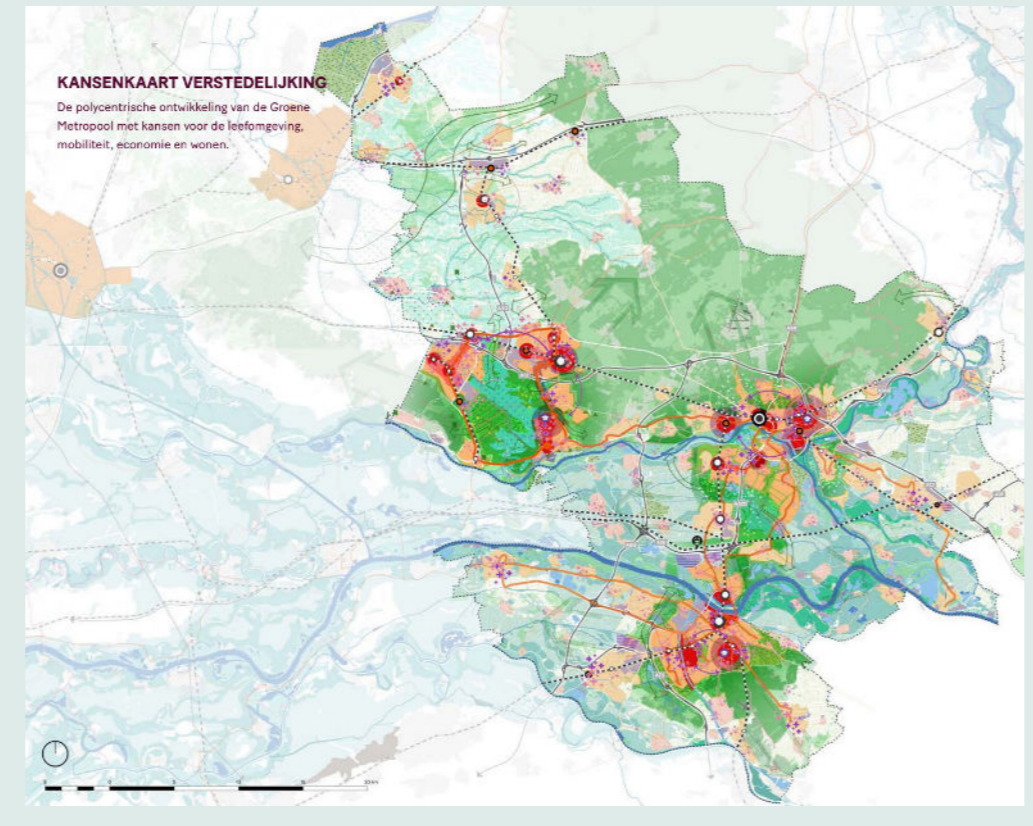
09 BANEN IN RECREATIE EN TOERISMESECTOR BUITEN ROZENDAAL

Bron: Provincie Gelderland, PWE, Lisa (2022)

Hoewel het buitengebied van Rozendaal druk bezocht wordt, zijn de meeste banen in de recreatieve en toeristische sector te vinden buiten de gemeente Rozendaal.

10 GROEIENDE GROENE METROPOOLREGIO

Rozendaal is onderdeel van een dynamische en groeiende regio. In het verstedelijkingsconcept van de Groene Metropoolregio is een koers bepaald waarbij de groei van de regio gepaard gaat met het toevoegen van groen. Rozendaal speelt een belangrijke rol als uitloophed van huidige en toekomstige inwoners van de regio.

Bron: Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen (2023)

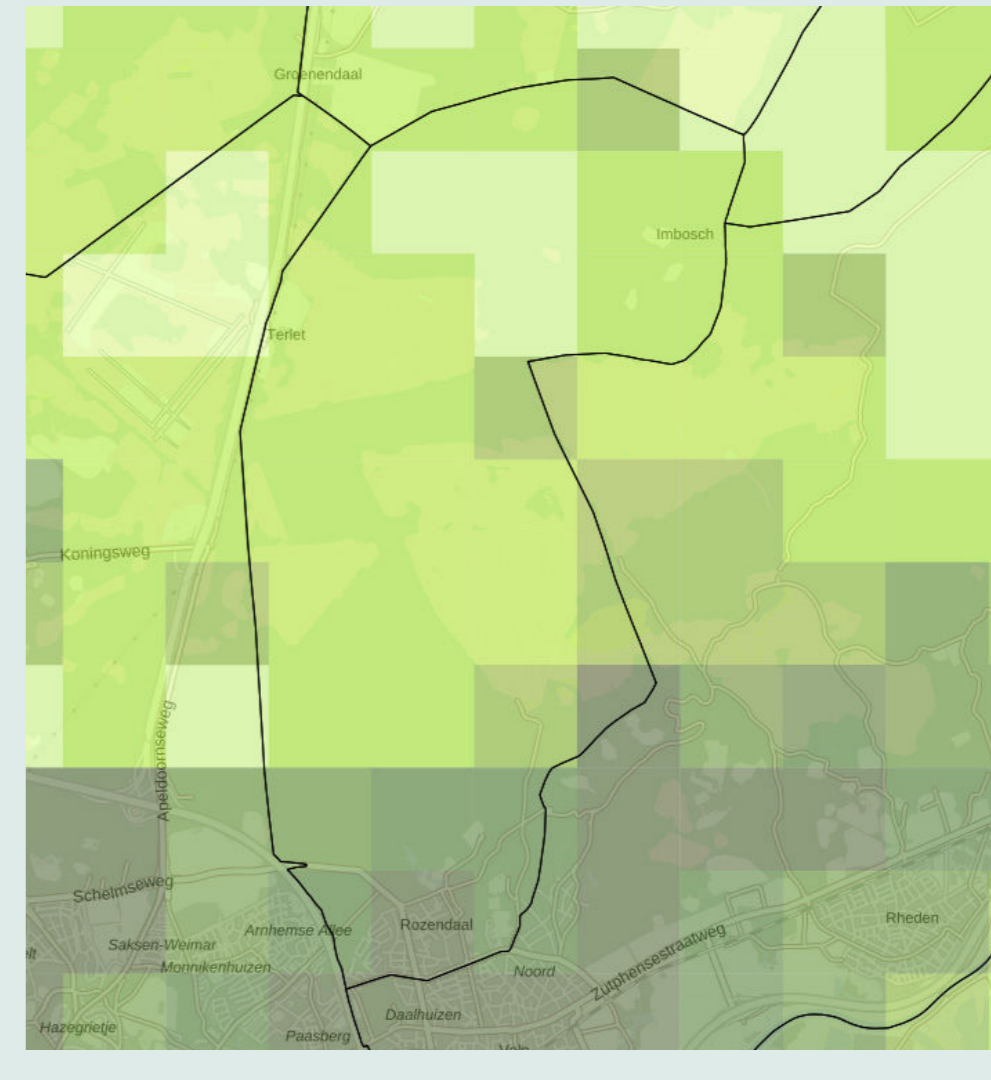
11 FIETS- EN WANDELROUTES DRUK BEZOCHT

Fiets- en wandelliefhebbers komen graag naar de Veluwe. Met name de Beekhuizenseweg/Bovenallee en de aanrijroute Schelmseweg vanuit Schaarsbergen is populair bij fietsers; in het buitengebied wordt bovendien veel gebruik gemaakt van de verschillende wandel- en streekpaden

Bron: Strava Heatmap (2024)

12 SOORTENDIVERSITEIT OP ORDE; OPGAVE VOOR DE TOEKOMST

Rondom de kern en de landgoederenzone is de soortendiversiteit goed op orde, zoals de donkergroene kleuren op de kaart aantonen. Vaatplanten, amfibieën, reptielen, vissen, dagvlinders, libellen en vogels komen hier meer voor in vergelijking met andere gebieden. Versnippering van leefgebieden en klimaatverandering vormen risico's voor de soortendiversiteit richting 2050.

Bron: Atlas Leefomgeving (2017)

